

KOVÁCS KATALIN

Az aranygyűrű

*Hol van a tó és hol van a rét?
A búzamezőben a sárga madár?
Gyötrő álmok után az ébredés?
Hol van a hajnal és hol van a nyár?*

Théodore Géricault: A Salpêtrière hiénája vagy Az irigység monomániája,
1822, olaj, vászon, 72×58 cm, Lyon, Musée des Beaux-arts

Az asszony összeszorított ajkakkal, némán feküdt a kórházi ágyon. Üres tekintettel bámult maga elé, mintha nem érzékelte volna, hogy egy tagbaszakadt ápoló kíséretében a doktor is belépett a kórterembe. A többi beteg nyögésével és kiáltásával sem foglalkozott. Hosszú hónapok teltek el azóta, hogy az ajtó melletti, harminchatos számot viselő ágyon kijelölték a helyét. Utolsó emléke az volt a külvilágról, hogy a gesztenyefák lombjai között átragyog a nap. Mióta azonban a kórházba került, eltompultak az érzékei. Közönyössé vált mindenféle, a külvilágból érkező inger iránt. Nem vett tudomást a kórterem nyirkos falából áradó salétromszagról, az utca zajáról, sem az ablakokra aggatott, piszkossárga függönyön felfelé araszoló apró bogarokról. Ki-fejezéstelen tekintettel bámulta a kórterem többi lakóját, s ha nagy ritkán szóltak hozzá, nem válaszolt. Amikor naponta háromszor ételt

hoztak, habzsolva fogyasztotta el. Úgy viselkedett, mint a kutya, amely attól tart, hogy ha nem siet eléggé az evéssel, elveszik tőle táplálékát. Soha nem hagyott maradékot, minden ételt az utolsó falatig elfogyasztott. Néha éjszakánként furcsán éles, már-már nem emberi hangon felsikoltott, mintha láthatatlan ellenséggel küzdene. A szomszédos ágyon fekvő kleptomániás ápolt ilyenkor eszeveszett kiáltásba fogott, azt követelte, hogy a sikoltozó nőt azonnal verjék láncra, és vigyék át másik kórterembe.

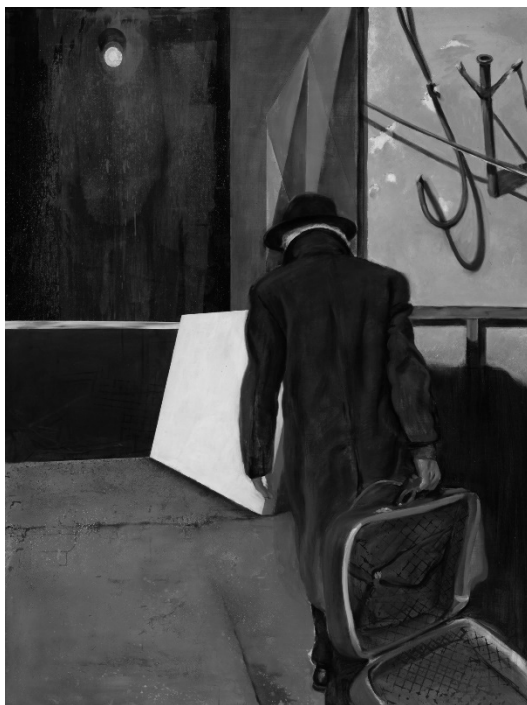
Mivel az asszony naphosszat mozdulatlanul feküdt, gyorsan elhagyta az ereje. Amikor nevén szólította az ápoló, megpróbált felülni az ágyán, de minduntalan visszahanyatlott. Teste görcsös rángatózásba kezdett, hosszú percekre volt szüksége ahhoz, hogy megnyugodjon. Az apró termetű, kecskeszakállas orvos arca elfelhősödött, intett az ápolónak, hogy ne hajoljon túl közel a beteghez. A nő fájdalmasan felnyögött és elfordította fejét. Ekkor pillantotta meg a doktor bal kezén az aranygyűrűt.

Mintha hosszú álomból tért volna magához. Szeme visszanyerte csillogását, fakó arcába visszatértek a színek. Mohó tekintettel bámulta a gyűrűt, ujjai karmokként nyúltak utána, nem tudott uralkodni mozdulatain. A doktor ösztönösen elrántotta kezét. Mikor azonban pillantása találkozott az ápolt tekintetével, megszánta az asszonyt. Maga sem tudta, miért, az jutott eszébe, hogy valaha ez a zilált hajú nő is volt fiatal, a testi érintést, a szerelmet is ismerte. Az asszony kórlapján látta az orvos, hogy három fia született. Azt már az ápoló elbeszéléséből tudta meg, hogy a három különböző apától származó gyermek közül csak egy érte meg a felnőttkort. Talán épp az a szúrós tekintetű fiatalember volt az asszony fia, aki réges-régen, amikor a doktor orvostanhallgató korában egy nyomorúságos padlásszobát bérelt, a mellette levő zugban lakott, ahol egész nap sötétség uralkodott. A doktor gondolatban felidézte, hogy néha, tavasszal egy idősebb asszony látogatta meg a fiatalembert, egész éjszaka hangosan veszekedtek, és borosüvegeket dobáltak ki az ablakon. De az is lehet, hogy mindez csupán a doktor túlfűtött fantáziájának szüleménye volt, akit elvakított a késő délutáni erős napfény.

Az orvos végigsimított kecskeszakállán, és letörölt homlokáról egy izzadságcseppet. Végigjárta a kórtermet, szólt néhány bátorító szót a betegekhez, akik általában figyelmen kívül hagyták, mintha a doktor egy másik világból beszélt volna hozzájuk – mind arra vártak, hogy az ápolók végre meghozzák vacsorájukat.

Amikor a doktor kilépett a folyosóra, homályos hiányérzet fogta el. Végigtapogatta ruháját, zsebeit, és megdöbbenve vette észre, hogy nincs kezén a gyűrűje. Nem emlékezett rá, mikor ejtette le. Szapora léptekkel igyekezett vissza a kórterembe. Először düh fogta el, de gyorsan lecsillapodott, sőt, mintha halványan el is mosolyodott volna, amikor sejtése beigazolódott, s meglátta, hogy a harminchatos számú ágyon fekvő asszony göcsörtös ujján ott csillog az aranygyűrű.

Az átutazó

Lajta Gábor: *Férfi bőrönddel*, 2019,
200×150 cm, olaj, akril, vászon, a festő tulajdona

Elemi erejű nyugtalanság kerítette hatalmába, annak a nyughatatlanságnak a kivetülése, amely városokon, országokon és földrészekén keresztül hajszolta. Az év nagy részében űzött vadként vándorolt, de időről időre megpihent. Ha bolyongása során otthonosnak ígérkező

városra lelt, hotelszobát bérelt és berendezkedett, azzal a feltett szándékkal, hogy megpróbál valahol megállapodni. De hónapok, sőt néha hetek múltán, először csak homályosan, majd egyre határozottabban érezte, hogy – akárcsak egy láthatatlan örvény, amely magával rántja azt, aki a közelébe kerül – nyugtalanság fogja el, és arra készteti, hogy tovább vándoroljon. Sehol sem érezte otthon magát, egy idő után minden szálláshely elveszítette meghittségét, idegenné és esetlegessé vált számára.

Titkon irigyelte azokat, akiknek otthonuk és családjuk, állandó munkájuk és hetekre, napokra, sőt órákra megtervezett időbeosztásuk volt, ám tudta magáról, hogy képtelen volna elviselni, ha neki is ilyen életet kellene élnie. Vágyott a hétköznapi emberek nyugalmat és biztonságot adó életritmusára, de elborzadt, amikor arra gondolt, mit tenne, ha neki is ez az életforma jutott volna osztályrészül. Egyedül élt, csak néha bocsátkozott alkalmi kapcsolatokba, de gondosan ügyelt rá, nehogy bárkihez is túlságosan kötődjön, és valaki mellett megállapodjon. Úgy érezte, ha ezt megtenné, akkor az az ember már nem ő volna, hanem halvány mása, és a nyughatatlansággal együtt épp az veszne ki belőle, ami egyedivé teszi.

Igyekezett elfelejteni múltját. Úgy gondolta, a múltidézés az öregek rossz szokása, ő pedig minél tovább fiatal szeretne maradni. Odafigyelt táplálkozására, öltözködésére, és leginkább arra, hogy ráncatlan maradjon a bőre. Minden erejével arra törekedett, hogy amennyire csak lehet, távol tartsa magát az idő múlásától. Legszívesebben megszüntette volna az idő fogalmát: az állandó jelenben, amelyben élt, könnyed lebegésnek, átutazásnak tűnt az élete. Átszűrte magán a múltat, kiszűrte belőle a nemkívánatos eseményeket és embereket. Bizonyos élethelyzetek úgy kihullottak emlékezete rostáján, mintha soha nem is történtek volna meg. Ha kevés ismerőse nagy ritkán mégis ennek az ellenkezőjével szembesítette, akkor körmeszakadtáig tagadott, mert végül maga is elhitte, hogy emlékei csupán más emberek képzeletének szüleményei.

Azonban hiába színezte át a múlt eseményeit, a jelen történésein nem tudott uralkodni. A legkisebb zaj is megriasztotta. Egy langyos júliusi éjszakán, amikor egymaga aludt egy régi barátja hegyvidéki villájában, arra riadt fel, hogy a fejéhez egészen közel, ütemesen katog valami. Tapogatózva nyúlt a villanykapcsoló után, meg volt róla győződve, hogy egy elejtett óra ketyeg. Percekig kereste a hang forrását a lámpafénynél, még az ágy alá is bebújt. Szerette volna megtalálni

a láthatatlan óraszerkezetet, amelynek kitartó zaja nem hagyta nyugodni: a zaj lassan beitta magát a zsigereibe, és halk, tompa fájdalommal alakult át. Kitámolygott a fürdőszobába, hogy megmossa arcát, azt remélte, attól magához tér, és a különös fájdalomérzés is elmúlik. Ott vette észre, hogy a vízcsap egyenletes csöpögését vélte az óra ketyegésének. Amikor elzárta a csapot, látta, hogy a víz néhány óra alatt sárgás csíkot rajzolt a mosdókagyló porcelánfelületére.

Ahogy teltek az évek, egyre gyakrabban találkozott nyugtalanító kényszerképzetekkel. Ugyancsak a hegyvidéki villához hazafelé menet, egy forró nyári délutánon arra lett figyelmes, hogy valaki követi. Nem látta, ki szegődött a nyomába, de érezte, hogy nincs egyedül. Lépteit váratlanul gyorsította fel és lassította le, sőt néha meg is állt, hogy kijátssza követőjét, majd hirtelen hátrafordult, arra számítva, hogy szembe találja magát vele. Meglepődött, amikor senkit sem látott a háta mögött: a vakítóan szikrázó napfény üresnek mutatta a járdát, csak egy macska árnyéka suhant át az úton, de az is lehet, hogy csupán a délibáb űzött tréfát vele, és az árnyék ott volt, a macska nem. Ekkor értette meg, hogy képzeteinek valószínűleg saját maga az oka, és homályosan érezte, hogy – az élete feléhez közeledve – ideje volna megpihennie és gyökeret vernie valahol.

Elutazott északra, egy távoli, soktornyos városba, amelyről a múltból kellemes emlékeket őrzött; azt remélte, ott végre megállapodhat. Azonban csalódnia kellett, mert a hajdan barátságos városka időközben megváltozott és ijesztően idegennek tűnt: bármennyire szerette volna, nem ismerte fel a régi, meghitt helyeket. Keresztül-kasul bejárta a ködös kisváros minden zugát, hosszú napokon át bolyongott a sötét sikátorokban, ahol éjjelente úgy tűnt, mintha egymásra borulnának az omladozó házfalak. Várakozott égisz érő, karcsú templomtornyok tövében, s elszorult a szíve, amikor meghallotta a kiszűrődő orgonamujsikát.

Minden áldott nap, ugyanabban az órában elsétált a várost kettészelő folyóhoz. A folyóparton állva egyre csak bámulta a fodrozódó víztükröt, mintha abban bízott volna, hogy a víz sodrása majd elindítja az elfelejtett emlékek láncolatát. Ám a víz hallgatott, csupán a napfény tükröződött a hullámok felszínén. A vízpart egyfajta zárándokhellyé vált számára, olyan helyé, ahol megnyugodott, s a súrlófényben egy pillanatra talán el is szenderedett. Végre megérezte azt a mindent körülölelő, mélységes nyugalmat, amelyből az emlékek és az álmok megszületnek.

Amikor véget ér a bál és éjfél üt az óra, maguktól lehullnak a kosztümök, és a maszkok mögül előtűnnek az ezeréves arcok. Akárcsak a nyári felhő, szétfoszlik a könnyedség álarca. Vakítófehér fénypontok gyúlnak ki a távolban, s ismeretlen emberek sorsai végérvényesen összefonódnak. Lassan siklanak az árnyak a vízpart felé, de mielőtt köddé válnának, egy pillanatra megcsillannak a folyó fölött derengő ezüsthídon.

Elvégeztetett

Szántó György: *Peer Gynt*, [1917–1918],
olaj, vászon, 125×120 cm, Budapest, Kovács Ádám gyűjteménye

Mióta elhagyta otthonát, cél nélkül bolyong a világban. Egyre csak kóborol, maga sem tudja, hova. Végighajszolta magát erdőkön és mezőkön, álmos falvakon és nyüzsgő nagyvárosokon. Megismert számos pompás félvilági nőt, volt gazdag és szegény, kérkedő és szerény, de sehol sem volt maradása, valami titokzatos erő mindig, mindenholnan tovább hajtotta.

Évek óta már, hogy űzött vadként, magányosan jár-ke-l a rengetegben. Gonosz manók éneke kíséri, gúnyolódnak rajta az erdő állatai. Tekintetébe rettegés költözött, földbe vájt zugából csak éjszaka me-

részkedik elő. Félelmét agancsukra tűzik a szarvasok. Amikor esténként lehül az idő, és a csillagtalan ég sötét lepelként ereszkedik le a völgyre, száraz ágakat gyűjt, hogy tüzet rakjon. Láthatatlan koboldok ülik körbe, feltámasztják a szelet, eloltják a lángot és kikacagják. Ideoda hadonászik, hogy elhajtsa őket, de karjai csak a levegőt csapkodják. Megadóan hallgatja a gúnykacajt, várja, hogy megvirradjon, köddé váljanak a manók, és a fák csúcsa között végre felbukkanjon a hajnal. Érzí, hogy vészesen fogy az ereje, mégis tovább küzd. Egy régi dalra gondol, amelyet egy falusi lakodalomban hallott először, s a dalról eszébe jut az a hamvasszőke lány, aki a csillagfényes éjszakában, míg a keresztútig elkísérte, végig énekelt.

Eltűnt a lány, elillantak az évek, derékba tört az ifjú élet. A Poliüphémosz-képen dolgozott éppen, amikor először vette észre, hogy a szeme előtt sokasodó, apró legyekhez, vagy inkább hatalmasra nőtt, éjfekete varjakhoz hasonlító fekete pöttyök elborítják látómezejét. Áthatolhatatlan fátyolként lebegett előtte a feketeség, műterméből csak homályos fényfoltokat észlelt, s ujjával tapogatta ki a vásznon az üresen hagyott helyeket. Felzokogott, amikor tudatosult benne, hogy látásával együtt megsemmisülnek a majdani képek, amelyeket meg szeretne festeni. Őrült tempóban dolgozni kezdett, éjt nappallá téve, megszállottként festett, hogy – amíg csak egyre romló látása engedi – vászonra vigye álmában megfogant, színompás gondolatait. Esténként azonban gyakran elcsüggedt. Ezerszer gondolt rá, hogy feladja, és enged a feketeség vonzásának, amely elnyeli és örökre magába zárja.

Valahonnan, talán a rég hallott dalból azonban mindig új erőt merít, feláll és kóborol tovább. Úttalan utakon, tövisekkel szegélyezett, szűk ösvényeken tapogatózva tévelyeg. Egy szarvas nyomában jár, amely elvezeti a tisztásra, ahol várnak rá a szelíd állatok. Azt képzei, hogy egyik reggel arra ébred: újra lát, szeme elől szétrebbennek a fekete varjak és eloszlik a sötétség. Megpillant egy zöldruhás nőt, zöld a fátyla, és zölden libben tova, olyan, akár a káprázat: egyik pillanatban ragyogó fiatal lánynak, a másikon csúf banyának tűnik. Hátat fordít neki, hagyja, hogy a nő tánclépésben végiglejtson előtte, és eltűnjön a távoli havasokban. Megérkezik. Megpihen a tisztáson, hallgatja az erdő csendjét, míg fülében egyre visszhangzik a hajdani dal. Behunyja szemét, és gondolatban újra fest, hatalmas vászonra, színes képeket, s a fény-tüneteményekből megszületik az új művészet.

Nyomtalanul

S. D. emlékére

Bruno Liljefors: *Szajkók*, 1886,
olaj, vászon, 51×66 cm, Stockholm, Nationalmuseum

Elszáll a madár, s vele együtt tovaszáll a tétova lélek.

Tűzcsóva cikázik az ablak alatt, s a házfal szövetébe belesimulnak a hajszálrepedések.

Odaát minden bíborvörös – ami tegnap még megnyugtató fehér volt, reggelre eltűnt, nyoma veszett.

Eltűnt. Senki sem tudja, hová lett. Szomszédai az előző nap még látták az utcán, amint ráérősen elhaladt a kivilágított ablakok alatt. A karácsonyi díszbe öltözött, csillogó kirakatok előtt meg-megállt, mintha gyönyörködtetné szemét a gúlákba halmozott giccs. Pedig kiváló ízlését, szakértelmét országszerte elismerték, még a fővárosból is gyakran hozzá fordultak a neves galériák munkatársai, ha művészeti kérdésekben útmutatásra volt szükségük. Egy szempillantás alatt képes volt eldönteni egy festményről, hogy eredeti-e, vagy csupán jól sikerült hamisítvány, és általában azt is meg tudta mondani, kinek az alkotása. Különösen a női festőket – vagy ahogy ő nevezte, a nőfestőket – kedvelte, mert meg volt róla győződve, hogy ők másképp látják a világot, de azt még a legközelebbi ismerőseinek sem árulta el, hogyan.

Vérbeli műkereskedőként szenvedélyesen gyűjtött minden, érdekesnek ítélt tárgyat, ami csak a keze ügyébe akadt. Ragaszkodott függetlenségéhez, amelyet semmi áron nem adott fel: nem csatlakozott

galériákhoz és nem házasodott meg. Bár voltak alkalmi kapcsolatai, az év legnagyobb részében magányosan élt, padlásán felhalmozott tárgyai és egy Bodza névre hallgató fekete pulikutya társaságában. Egyedül közvetlen szomszédjával, a patológia iránt élenken érdeklődő orvostanhallgatóval ápolt szorosabb kapcsolatot: az utcabeliek látták, hogy langyos nyári estéken együtt boroztak az árnyas teraszon. A medikusnak azt is megmutatta, milyen kincseket rejt a ház padlása: elfeledett művészek által készített képeket és szobrokat, lakkozatlan polcokon sorjázó kerámiaedényeket és a padlásszoba falára aggatott, zománcozott cégtáblákat.

Néha, karácsony táján egy tarka ruhába öltözött afrikai férfi jelent meg a műkereskedő házánál. A függöny nélküli ablakon át látni lehetett, hogy színes csészékből gőzölgő folyadékot ittak, és az is kihallatszott a házból, hogy érthetetlen – rövid szavakból, csettintések-ből és gesztusokból álló – nyelven beszéltek egymással. Amikor aztán beköszöntött a tavasz és rügyezni kezdtek a fák, az afrikainak egyik napról a másikra nyoma veszett, és csak év végén bukkant fel újra. Úgy tűnt, mintha ez lett volna a dolgok örök rendje, amelybe csupán az évszakok körforgása vitt némi változatosságot.

Azonban egy csapásra minden megváltozott, amikor egyik napról a másikra eltűnt a műkereskedő. Először ő maga vált kámforrá, aztán a kutyája, majd a névtáblája is lekerült a kertkapuról. A ház némasága az utcában ólálkodó idegeneknek is feltűnhetett, akik egyik éjjel betörték az ablakokat, kifeszítették az ajtót, és egy sötét ponyvával letakart, rozoga teherautóval jó pár műtárgyat magukkal vittek. Többször azonban ők sem jöttek a ház környékére. Kúszónövények lepték el az egykor szépen gondozott kertet, elszaporodtak a kártevők a bokrok alatt, és kisvártatva az orvostanhallgató is elköltözött a szomszédból.

Az utca lakói hetekig keresték a műkereskedőt. Az egyik szomszéd, a vízvezeték-szerelő feljelentést tett a rendőrségen. A szemközti házban lakó képergetező végigjárta az ócskapiacokat, ahol régebben többször is találkozott a műgyűjtővel, ám az árusok sem tudtak róla semmit. Az utcabeliek a legképtelenebb történetekkel álltak elő. Volt, aki azt rebesgette, a kereskedő vörös szárnyú madár alakjában egyszerűen elszállt az egyik őszi hajnalon. A legtávolabbi szomszéd, a lobogó szakállú költő szerint azonban másképp történt az eset, és a műgyűjtő eltűnésében a tarka ruhás afrikai lehetett a ludas: valószínűleg az ő ükapjának szelleme szállta meg a kereskedőt, aki a szavannákra költözött és rinocéroszá változott.

A szomszédok egy ideig még találgatták, hová tűnhetett a műkeskedő, de miután látták, hogy minden igyekezetük hiábavaló, feladták. Tudomásul vették, hogy nem lakik többé az utcában, egyszerűen nyoma veszett. Néhány hónap elteltével már nem is keresték. Elfogadták, hogy nyomtalanul eltűnt, s mivel senkinek sem hiányzott, elfelejtették. Amikor újra kitavaszkodott, a mesteremberek összefogtak, kintartó munkával rendbe tették a házát és a kertjét, majd a megmaradt műkincsekkel együtt elárverezték.

Madár suhan el a távolban. Leszáll egy kopár domboldalon, ott, ahol fényesek a nappalok és kristályfehérek az éjszakák. A domb mögött egymásba érnek az öregedő házak, s a messzeségben, a zöldes fényben elsüllyedt város körvonalai sejlenek fel. Beesteledik.